

Vooraf

Zoals aangekondigd in de vorige VONK loopt onze themareeks over *Zelfsturend-zelfstandig leren* over twee nummers, ietwat artificieel opgesplitst weliswaar. Waar we in het eerste deel de aandacht voornamelijk hebben toegespitst op leren leren, presenteren we in dit tweede deel bijdragen met het accent op *zelfstandig werken/leren*. Ook nu weer worden theoretisch gefundeerde praktijkervaringen uit alle onderwijsvormen en -niveaus gepresenteerd. Naar we hopen blijft ons credo duidelijk doorklinken: alleen van een vakoverschrijdende aanpak mag enig effect worden verwacht.

LUC VERCAMMEN: *Expliciet, explicieter, nog explicieter?*

Uit het eerste deel van dit themanummer is naar voren gekomen dat de praktijk van het les-geven zich moeten aanpassen onder invloed van leren leren. Doceren moet plaats maken voor het begeleiden van de leerling en zijn leerproces. Luc Vercammen legt in dit openingsartikel expliciet een link met een aantal bijdragen in de vorige VONK. Verder gaat hij dieper in op een vraag die onder meer de redactie sterk heeft beziggehouden: moeten cognitieve, meta-cognitieve en affectieve vaardigheden expliciet aangebracht worden of ga je beter impliciet tewerk? Zijn vergelijking met een badmintonspel is tegelijk gemakkelijk en verhelderend.

HELGE BONSET & HETTY MULDER: *Zelfstandig leren in het talenonderwijs*

In Nederland groeide het inzicht dat alle leerlingen gebaat zijn bij een activerende aanpak met ruimte voor zelfstandig leren. In deze bijdrage verhelderen Helge Bonset & Hetty Mulder een drietal kernbegrippen uit deze ontwikkeling door ze te omschrijven en tegen elkaar af te zetten. Het gaat om *zelfstandig werken*, *zelfstandig leren* en *zelfverantwoordelijk leren*. Vervolgens demonstreren ze hoe met behulp van deze begrippen onderwijsleersituaties en leermateriaal geanalyseerd en ontworpen kunnen worden. Daartoe presenteren ze respectievelijk twee checklists en een lijst met ontwerpadviezen. Een en ander wordt rijkelijk geïllustreerd met concreet leermateriaal voor het maken van een leesverslag en het schrijven van een informatieve tekst.

JOOP DIRKSEN: *Het leesdossier als basis voor het literatuuronderwijs*

Na hoogoplopende discussies is het literatuuronderwijs in de tweede fase van het voortgezet onderwijs in Nederland grondig vernieuwd. Er is met name veel plaats ingeruimd voor de persoonlijke leeservaringen van de individuele leerling. Joop Dirksen geeft een korte schets van de ontwikkelingen die tot dit lezersgericht literatuuronderwijs hebben geleid. Vervolgens staat hij stil bij het leesdossier dat in deze nieuwe aanpak een centrale plaats inneemt en volledig kadert binnen de *zelfstandig werken*-didactiek. Vanuit zijn eigen praktijkervaringen gaat hij achtereenvolgens in op de vorm, de invoering, de begeleiding en de beoordeling ervan. Ook zorgpunten die door veel leraren naar voren worden geschoven, krijgen in deze inspirerende bijdrage de gepaste aandacht.

PETER VAN PETEGEM & SVEN DE MAEYER: *De overgangsproblematiek tussen secundair en hoger onderwijs benaderd vanuit het leerstijlenonderzoek*

De overgang van het secundair naar het hoger onderwijs verloopt voor een groot deel van de studenten problematisch: de slaagcijfers in het eerste jaar universitair onderwijs liegen er niet om. Buitenlands onderzoek heeft aangetoond dat er een verband bestaat tussen de

manier waarop studenten informatie verwerken bij het studeren en de studieresultaten die ze behalen. Peter Van Petegem & Sven De Maeyer presenteren de revelerende resultaten van het leerstijlenonderzoek dat ze bij alle eerstejaarsstudenten aan de Universiteit Antwerpen hebben uitgevoerd. Gesterkt door twee recente beleidsvoorstellen zijn de onderzoekers de mening toegedaan dat het adequaat aanwenden van dergelijke resultaten de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs kan optimaliseren.

JAN VAN DER DRAAI: *Flexibel Zelfverantwoordelijk Leren*

Het Horizon College in Hoorn, een school voor Middelbaar Beroepsonderwijs, verandert langzaam maar zeker van een productgerichte naar een procesgerichte opleiding, waarin het proces van het leren centraal staat. Jan van der Draai beschrijft op een uiterst realistische manier hoe het systeem van *Flexibel Zelfverantwoordelijk Leren* op zijn school geïmplementeerd is. Zelfkennis, strategiegebruik en verantwoordelijkheid zijn de drie pijlers waarop het didactisch concept gebaseerd is. Verschillende leersystemen blijven er naast elkaar bestaan: klassikaal onderwijs, probleemgestuurd onderwijs en Open Leren. De leerlingen worden over alle vakken heen begeleid door een persoonlijke mentor die een cruciale rol speelt in het geheel. De leerinstrumenten die hij daarbij hanteert, worden door de auteur uitvoerig gedemonstreerd.

HILDE VANDORMAEL i.s.m. DE VAKGROEP PAV VERPLEEGKUNDE HASSELT: *Projectwerk, een uitnodiging tot ontwikkelend leren*

Studierichtingen die vóór 1995 tot het aanvullend secundair beroepsonderwijs (asbo) behoorden, zijn nu als 'vierde graad' aan het secundair onderwijs aangehecht. In de Provinciale Secundaire School van Hasselt wordt een vierde graad *Verpleegkunde* ingericht. In overleg met de pedagogische begeleiding van het Vlaams Provinciaal Onderwijs besloot de dynamische vakgroep om eigen leerplannen te ontwikkelen waarin de nieuwsgierige verpleegkundige centraal staat. Bij het introduceren van de ervaringsgerichte en probleemgestuurde aanpak is *Project Algemene Vakken (PAV)* als steunvak ingeschakeld. In deze bijdrage beschrijft Hilde Vandormael, in samenwerking met de vakgroep, de plaats en aanpak van projectwerk binnen PAV. Concrete werkinstrumenten stofferen dit inspirerende verhaal.

ANNE BOEKEN: *'Juf, ik ben al klaar met mijn moetjes!' Contractwerk in het basisonderwijs*

Eén manier om differentiatie in het basisonderwijs concreet vorm te geven, is contractwerk. Dat komt erop neer dat de leerlingen per week over een bepaalde periode beschikken waarin zij zelfstandig de taken van het contract ('de moetjes') moeten uitvoeren. Voor een beschrijving van de praktische organisatie neemt Anne Boeken ons mee naar het tweede leerjaar: hoe ziet zo'n contract er concreet uit? wat zijn aandachtspunten voor een vlot verloop? wat heb ik nodig? Om de onwennige lezer over de drempel te halen, zet ze tot slot de voordelen op een rij.

NADINE LAMBRECHTS & GERD BRAECKMANS: *Kriebelbeesten moet je doen. Zelfstandig werken in de kleuterklas*

Dat je ook al in de kleuterklas met contractwerk en hoekenwerk aan de slag kunt, illustreren twee juffen van de Gesubsidieerde Vrije Kleuterschool in Duffel.

WOUTER BRANDT: *De meester is een reiziger en de juf, die 'is er even niet'. Op werkbezoek en in stijgende verbazing: de basisschool revisited*
Een impressie.

Rita Rymenans
hoofdredacteur